
Egy szimpatizáns megkésett vallomása (sejtések, impressziók és bizonyosságok magyarörményekről)

Amikor annak idején az Örmény-Magyar Baráti Társaság egyik alapító tagja, majd titkára, Kirkósa Gyula a kolozsvári Szabadság napilapban közzétette alapítói szándékáról szóló sorait, még aznap és gondolkodás nélkül felhívtam és feliratkoztam a Társaság tagjai közé.

Azóta is lelkes szemmel tartója vagyok a sorait egyre erősítő, kapcsolatait egyre inkább kiépítő Társaságnak, állandó olvasója az Arméniának.

Feliratkozásomat régi késztetés, óhaj indokolta: megismerni a - főleg gyermekfejjel és tárgyi tudás, információ hiányában számomra kissé titokzatos, de életvitelért, eredményeiért közmegebecsülésben élő és dolgozó - örmény származású ismerősök, családok, kisebb-nagyobb közösségek múltját, kultúráját, szokás- és hagyományrendszerét.

Vonzódásom mindehhez szinte megmagyarázhatatlan, inkább érzelmi, semmint tudatos. Gyermekkoromat Tasnádon, a Szilágyság-Szatmár-Bihar találkozási vidékén elterülő kisvárosban töltöttem. Ebben a városban érdekesen, sajtáságosan oszlott meg a lakosság, ami elsősorban felekezeti, foglalkozásbéli okokra volt visszavezethető. A város polgárosultabb rétegét a református iparosok, mesteremberek alkották, a német (sváb) eredetű lakosság római katolikus vallású és elsősorban földművelő volt, a nem kisszámú zsidó közösség tagjai pedig szinte kivétel nélkül kereskedők, gabona- és faraktárosok, nyomdászok, tisztviselők. Örmény származású lakosokról nemigen tudtak a kisvárosban, vagy nem emlegették azokat, akikről - sokkal később - örményként emlékeztek meg.

Gyermekkorom az ötvenes évekre esett. Ezekben a sztálini időkben a proletár nemzetköziségnek, a baráti népek nagy közösségének hangoztatása, a nemzeti-kulturális sajátosságokat lankadatlan kitartással, szorítással eltüntetni igyekvő kultúrpolitika vont a fel a figyelmet arról, hogy a helyi (nemzetiségi) sajátosságokra is rácsodálkozhatunk.

Érdekes és gyermeki módon az örmény származású magyar családok életét elsősorban a külsőségekből ismertem meg.

A **Szongoth** család két (sőt, három) különböző utcában, lakásban élt. A tágasabb, modernebb lakásban Tassy Gyula villamosmérnök és felesége, Szongoth Anna (Anci néni) lakott a nagyobbik, „az alsó” tasnádi malom udvarában. Később, az államosítás után ebbe az épületbe jártunk villanyszámlát fizetni. Egy ilyen alkalommal láthattam a néhány évvel azelőtt még családi otthont adó épületet, benne néhány helyiséget, a tágas, világos szobákat, nagy fehér ajtókat, ablakokat.

Később a **Tassy-Szongoth** család szerényebb lakásba volt kénytelen átköltözni. Az új otthont nyújtó épületet érdekes bokrok, virágok, nagy gyümölcsös, különleges, Tasnád-szerte híres csemegeszőlőtövek vették körül. A régi ház sejtelmes homályában faragott bútorok (Keresztessy Sámuel, Tasnádon élő műbútorasztalos és festő készítette), szép festmények, sok-sok csipketerítő között élt az idős Szongoth néni lányával, Anci nénivel, akit ebben a környezetben nyilvánvalóan, „természetesen” tekinthettem titkokat tudó keleti hercegnőnek. Minden találkozásunkkor megcsodáltam középen elválasztott kékesfekete haját. Édesanyámtól hallottam, hogy fiatal korában Anci néninek olyan hosszú és dús haja volt, hogy saját gépkocsijával (mely talán az egyetlen volt akkoriban Tasnádon) vitette be magát Szatmárnémetibe, hogy haját megmosassa, elrendeztesse.

A Tassy gyerekekhez játszótársi, iskolatársi szálak fűztek, jó barátságunkat felnőtt fejjel is megőriztük, ápoltuk, s szívesen találkozunk, beszélgetünk egymással mostanában is. Édesanyjuk emlékére kis táblát helyeztettek el a tasnádi római katolikus templomban, Annanapra rendszerint hazalátogatnak Budapestről, illetve Nagybányáról.

A másik Szongoth családnak szép, kissé komor masszív háza volt a „felső” malom mellett.

Szinte soha sem láttam a család tagjait az udvarban, az utcán, visszahúzódó életet éltek, még gyermekkoromban elköltöztek Tasnádról.

Volt (van) a városkában két úgynevezett „udvar” is. Az egyik a Nemes udvar - itt laktak **Bulbukék** több családdal, ebben a tulajdonképpen zsákutcában, különböző társadalmi rendűrangú családdal együtt, a piac közelében. Később, felnőtt fejjel hallottam arról, hogy Bulbukék örmény származásúak.

A másik udvar az úgynevezett **Merza** udvar, ez Tasnád kellős közepén, a régi városháza és állami iskola közvetlen közelében található. Több, öt-hat család lakta, lakja ma is az „udvart”, a lakások három oldalról szegélyezik az elég tágas udvarteret. Az épületek nyugati oldalán (tulajdonképpen az utcasarkon) állt az idők és tulajdonosok változását túlélő szatócsbolt. (Hosszú gyöngysorokból álló térelválasztó függönyét, az ajtó felett álló kicsengő szavát, kristályokból összefűzött "jégec"- és a barna medvecukrot, a legfelső polcon sorakozó kisebb-nagyobb cukorsüvegeket soha el nem felejthetem, s azt sem, hogy az itteni kiszolgálók, boltosok és segédek különlegesen kedvesek voltak a vevőkhöz.)

Éveken át foglalkoztatott és foglalkoztat még ma is az a kérdés, hogy véletlenszerű-e, vagy valamilyen társadalmi-gazdasági-etnikai ok áll amögött, hogy kis városunkban csak az örmény származású családok háza táját nevezték „udvarnak”? Sajnos, ilyen irányú helytörténeti kutatásokat - tudomásom szerint - nem végzett senki. A Merzák örmény eredetéről sokkal később, az Arménia olvasása és a magyarörmény találkozások s kiadványok alapján szereztem tudomást. Szüleim úgy tudták, hogy a Merza család számukra is ismerős tagjai Budapestre költöztek a második világháború után. Merza Böske nevű ismerősünk még azután is haza-hazalátogatott Tasnádra.

A **Keresztessy Sámuel** személyisége meghatározó volt a múlt század derekán a tasnádi művészetre is odafigyelő lakosság körében. Tehetséges műbútorasztalosként indult, ezt a tudását, szakértelmét külföldön (is) szerezte. Munkáival számos külföldi seregszemlére is eljutott. Kiváló fafaragó képességeinek bizonyítéka több erdélyi (elsősorban ortodox) templombelső, ikonosztáz csipkeszerű kiképzése; a tasnádi mester munkája például a zilahi és marosvásárhelyi görögkeleti katedrális belső díszítése, s a Szamosújvár melletti Füzesmikola kegytemplomának gyönyörű ikonosztáza. Művészetét a többségi románság (is) magáénak tudja: egy füzesmikolai templomlátogatáskor a szerzetes-idegenvezető Samoul de Cherestesiuként emlegette a Tasnádon magyarként és Simi bácsiként ismert alkotót. A művész szép, értékes festményeit számos család vásárolta; a régi tasnádi épületek, utcarészletek megörökítésén kívül szemet-lelket gyönyörködtető csendéletekkel, enteriőrökkel örvendeztette meg vásárlóit. Személye, életmódja egy kicsit talányos volt, pedig sokan ismerték, voltak bejáratosak a ma is Keresztessy-házként emlegetett szép épületbe. Inasokat foglalkoztatott, tehetséges fiatalokat tanított rajzolni jelképes összegért. Tágas műterme az épület utcai részében volt, bárki bármikor nézhette-láthatta a (mű)alkotás folyamatát, a bent folyó munkát.

Ha megkésve is, Keresztessy Sámuelnek szobrot emeltek a tasnádiak a közelmúltban, ugyanakkor nyitották meg a legjobb munkáit bemutató kiállítását is. Az utóbbi időben egyre többen emlegették-emlegetik a művész magyarörmény származását.

Amikor a nagykárolyi középiskolába kerültem, már az új (zömével sváb származású) osztálytársakkal való ismerkedés napjaiban kuriózumként emlegették **Karácsonyi Károlyt**, a kedves, jólnevelt, előzékeny, nyílt tekintetű és szívű Karát, hiszen csak ő és bátyja, a nemrég elhunyt **Karácsonyi Péter** (zenetanár, karvezető, a nagykárolyi Castelani zenekar alapítója) volt magyarörmény származású az akkori diákseregben. A kisebbik Kara közösségi ügyekben szolgálatkész, jól tanuló, sziporkázó humorral megáldott barát volt.

Szívesen találkoztam vele egyetemi éveink alatt is, mindig volt mondanivalónk egymás

számára. Jó útravalót kaptunk mindkettőn: az egykoron híres nagykárolyi Piarista Gimnázium iskolánkban átmenekített szellemét, a tudásba vetett hit, az emberség több évszázados tapasztalatát.

A párhuzamos osztályba járó „osztálytársam” egyre feljebb ívelő tudományos életpályát járt be: néhány évi szakkönyvtárosi munka és vidéki tanári tapasztalat után a nagykárolyi Városi Múzeum muzeológusa lett. Számos hazai tudományos (biológiai) szakfolyóirat állandó munkatársa volt. Tudományos népszerűsítő cikkei a Művelődésben, a Szatmári Hírlapban és a Nagykaroly és Vidéke hetilapban jelentek meg. Hosszas tépelődés után, nem szívesen telepedett ki Németországba. Ott is folytatta tudományos munkáját, utazik, ír, kutat, fényképez. Nemzetközi hírneve ellenére megőrizte szerénységét, nyílt szívét.

Nem lehettem jelen Nagykarolyban az egyik, mostanában ismertté vált könyvének bemutatóján (1995: Flora si vegetatia judetului Satu-Mare) amelyben Szatmár növényvilágát, virágait elemzi, mutatja be aprólékos tudományossággal. A ma már ismert szerzőnek - régi barátomnak - azonban volt gondja arra, hogy juttasson nekem is könyvből, amelyből a dedikáció (volt) a legértékesebb; „...a nagykárolyi gimnáziumban eltöltött évek emlékére...” A két Karácsonyi-fiú unokatestvérei (Mária és Zita) néhány osztállyal lejjebb jártak, mint mi. Őket is jól ismertem, szemmel tartottam sorsuk alakulását; Mária orvosnő lett, a kisebbik Karácsonyi lány, Zita tehetséges, színészi hajlamokkal megáldott fiatal nő volt, jelentős részt vállalt a 60-as évek Kolozsvárjának műkedvelő színjátszó mozgalmában. Budapest környékén talált új otthonra.

Tanári pályafutásomat Szamosújvár környékén kezdtem. Gyakran kellett gyűlésekre, értekezletre, egyéb hivatalos ügyek intézésére e városba mennem. Mivel a várostörténet, turizmus régen érdekelt (ez is nagykárolyi örökség), mindent igyekeztem elolvasni az erdélyi „örmény főváros” múltjáról, sajtósági architekturájáról, s egyre szebbnek, egyedibbnek láttam a várost, lelkesen küldtem oda várost nézni kül- és belföldi érdeklődőt egyaránt.

Aztán következtek a magyarörmény származású barátok s végül, az Örménymagyar Baráti Társaság által felkínált lehetőségek. Így sikerült egyre közelebb kerülnöm ahhoz a sajátos életérzéshez, amely ezt a rokonszenves, befogadni mindig hajlandó népes családot jellemzi: a nagy múlt emlékezete, az értékek megőrzése, ápolása, rokon szálak, kapcsolatok felkutatása, példaértékű folytatása.

A 2001. őszén szervezett többnapos rendezvénysorozaton is szerencsém volt részt venni. Megtisztelő volt számomra mind a meghívás, mind pedig a részvételi lehetőség, a nagy baráti-családi közösség ünneplése. Most már tudom: ez volt az az alkalom, amikor teljes híve, „szimpatizánsa” lettem a magyarörményeknek. Tudásban, emberségben gyarapodtam, s talán letisztultak bennem a régi emlékek, sejtések a magyarörmény világról, emberekről is.

Soraimat azoknak a vélten vagy valósan magyarörmény származású ismerőseimnek és barátaimnak emlékére-émlékezetére írtam, akik rövidebb vagy hosszabb időn át kísérői, részesei voltak életemnek és akiknek élménygazdagságot, barátságot, őszinte kapcsolatokat köszönhetek.

Horváth Pócsik Gabriella Kolozsvár

Közlemény

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület színeiben jutottam 2002. október 20-án a Budapest IX. kerület Ferencvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat képviselői testületébe. Értesítem a kerület örmény származású, valamint a velük szimpatizáló polgárait, hogy minden hónap első hétfőjén du. 17-18 óra között félfogadást tartok a IX. ker.